

Studia Socialia Cracoviensia 8 (2016) nr 2 (15), s. 3–5

<http://dx.doi.org/10.15633/ssc.1995>**ks. Michał Drożdż***Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie*

WOŁANIE O SZACUNEK DLA GODNOŚCI CZŁOWIEKA – OD REDAKCJI

Człowiek w swoich indywidualnych i społecznych uwarunkowaniach był i jest od wieków przedmiotem szczególnej refleksji naukowej. Wydaje się wszakże, iż pytania o człowieka, jego istotę, wartość i godność, miejsce i rolę w świecie, wartość jego działań i moralność stają się pytaniami wyjątkowo dramatycznymi i aktualnymi w kontekście dynamicznych procesów cywilizacyjno-kulturowych oraz antropologiczno-aksjologicznych konfrontacji myśli o człowieku na przełomie wieków. Są to pytania o człowieka z perspektyw ontycznej i kulturowej, psychologicznej i aksjologicznej, społecznej i egzystencjalnej, kosmologicznej i teologicznej, ekonomicznej i medialnej. Wszystkie te pytania łączą się zasadniczo w jednym pytaniu, zarówno o charakterze ontycznym i uniwersalnym: kim jest człowiek, jak i w pytaniu o charakterze egzystencjalnym i podmiotowym: kim jestem ja – człowiek na początku XXI wieku. Niepokojące oznaki gasnącej nadziei wielu ludzi, kryzysy moralno-społeczne skutkujące wybuchami agresji i nienawiści, utrata własnej tożsamości, negacja duchowego dziedzictwa kulturowego, lęk przed przyszłością, fragmentaryzacja rzeczywistości: to tylko niektóre niepokojące przejawy wołania o prawdę o człowieku, wołania o nadzieję dla człowieka we współczesnym świecie. To nieme czasem wołanie trzeba usłyszeć i odważnie zapytać o człowieka i jego osobową godność. Zdajemy sobie sprawę, że człowiek jest tak bogatą rzeczywistością, że ten wysiłek odkrywania prawdy o nim, o jego istocie i tożsamości, wysiłek konfrontacji koncepcji „starych i „nowych” dokonuje się na różnych drogach, różnymi metodami i w różnych celach, które łączy jednak wspólne przekonanie, że stawką tych pytań i odpowiedzi nie jest tylko abstrakcyjno-spekulatywny spór, ale prawda o człowieku, prawda o nas, będąca podstawą ludzkiego dobra w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Te pytania o człowieka i jego uwarunkowania życia próbujemy formułować w kontekście społecznym w naszym piśmie „Studia Socialia Cracoviensia”. Staramy się w nim podejmować badawczo ważne kwestie społeczne, etyczne, dostarczając nie tylko wiedzy na temat aktualnych procesów społecznych, ale wskazując na praktyczne sposoby

rozwiązywania ważnych problemów dotyczących indywidualnego człowieka i całą społeczność, odwołując się przy tym do dziedzictwa myśli, nauczania i działania patrona Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie św. Jana Pawła II. Jedną z najważniejszych wartości, do których odwoływał się św. Jan Paweł II w swoich argumentacjach, była godność osoby ludzkiej. Na takim fundamencie opierał on swoją troskę i szacunek dla osobowej wartości człowieka w każdym wymiarze i na każdym etapie ludzkiego życia. Jan Paweł II jest niewątpliwie niekwestionowanym autorytetem i prorokiem naszych czasów jako czytelny i konsekwentny świadek Chrystusa. Ale nie można pominąć innego, jakże ważnego wymiaru jego autorytetu. Karol Wojtyła – św. Jan Paweł II jest bowiem wielkim klasykiem myśli personalistycznej XX wieku jako nieprzeciętny etyk, filozof, myśliciel i promotor wartości człowieka jako osoby. Jego myśli, nauczanie i praktyka relacji do ludzi wyraża jego fundamentalną troskę o osobową wartość człowieka i jego ludzką godność. Trudno byłoby sobie wyobrazić współczesny świat, gdyby nie było w nim ogromnego wołania i praktycznego działania Jana Pawła II w trosce o człowieka, niezależnie od kultury, religii, światopoglądu czy przyjmowanego przez ludzi świata wartości. Świat XXI wieku byłby zapewne inny, gdyby nie było w nim potężnej siły oddziaływania integralnej, personalistycznej wizji człowieka Karola Wojtyły. Dlatego warto wracać do tych fundamentów ważnych nie tylko w teoretycznym dyskursie wokół człowieka, ale przede wszystkim w praktycznym kształtowaniu ludzkiego wymiaru społeczeństwa, w którym każdy człowiek będzie szanowany ze względu na swoją ludzką godność.

Dlatego też kolejny, piętnasty numer naszego pisma „*Studia Socialia Cracoviensia*” poświęcamy godności człowieka, przywołując badawczo niektóre społeczne i etyczne aspekty postrzegania wymiaru osobowej wartości człowieka. Jan Paweł II w encyklice *Veritatis splendor* wskazuje na uniwersalny charakter ludzkiej godności ugruntowany w uniwersalności prawa naturalnego. „Prawo naturalne wyraża godność ludzkiej osoby i kładzie podwaliny jej fundamentalnych praw i obowiązków; jego nakazy mają znaczenie uniwersalne, jest ono zatem wiążące dla wszystkich ludzi. Ta uniwersalność nie ignoruje odrębności poszczególnych istot ludzkich, nie przeczy jedności i niepowtarzalności każdej osoby: przeciwnie, ogarnia u samego korzenia każdy z jej wolnych aktów, które powinny świadczyć o powszechności prawdziwego dobra” (VS 51). Godność człowieka jest wartością niezależną od jakichkolwiek uwarunkowań czy różnic kulturowo-społecznych. „Człowiek istnieje zawsze w ramach określonej kultury, ale prawdą jest też, że nie wyraża się on cały w tej kulturze. Zresztą sam fakt rozwoju kultur dowodzi, że w człowieku jest coś, co wykracza poza kulturę. To «coś» to właśnie ludzka natura: to ona jest miarą kultury i to dzięki niej człowiek nie staje się więźniem żadnej ze swych kultur, ale umacnia swoją osobową godność, żyjąc zgodnie z głęboką prawdą swojego bytu” (VS 53).

W przestrzeni aksjologicznej wartość osoby ludzkiej jawi się jako wartość podstawowa, niezmienna, ontyczna, przysługująca człowiekowi z racji jego człowieczeństwa, a nie z racji jego ludzkich kwalifikacji. Z nią łączą się inne wartości ludzkie i materialne. Poszukując jej właściwego statusu i miejsca, należy dostrzec całą bogatą przestrzeń wartości, w której żyje i działa człowiek. Istnieją w niej wartości zmienne, zależne od sytuacji społeczno-kulturowych i od ich twórców czy nosicieli, wartości kwalifikujące

człowieka i jego duchowy i materialny świat. Musi istnieć jednak dla nich niezmienny i uniwersalny fundament aksjologiczny. Jest nim wartość człowieka, godność osoby ludzkiej jako wartość trwała i niezmienna. Jest to wartość uniwersalna i centralna. To nie osoba ludzka, jej samoocena albo opinia społeczna lub relacje interpersonalne, spełniane przez człowieka funkcje, wyrażające jego prestiż i pozycję w kulturze, ani też szacunek okazywany ze strony ludzi decydują o tym, że człowiek jest osobą. Decyduje o tym fakt ontyczny, iż człowiek jest istotą racjonalną, rozumną, wolną, zdolną do wartościowania etycznego poprzez własne sumienie. W tym kontekście aksjologicznym godność osoby ludzkiej rozumie się jako wartość ontyczną, wrodzoną, trwałą, niezbywalną i równocześnie wartość zobowiązującą i powinnościową. Ta właśnie ranga ontyczna przysługuje każdej osobie ludzkiej, niezależnie od tego, co ona czyni i jak postępuje.

Osoba ludzka jest wartością sama w sobie. Z tej racji jest również źródłem i fundamentem powinności społeczno-moralnych. Przyczyną normatywnego charakteru osoby jest jej godność, dostojęństwo, jej wielkość i szczególna pozycja człowieka w świecie. Posiadana godność, stanowiąca źródło powinności, również generuje powinność szacunku dla osoby, jej ochrony i promocji. Ze względu na swoją godność człowiek, jako osoba ludzka, winien być zasadą, podmiotem i celem wszystkich relacji oraz struktur społecznych. Praktyka życia społecznego pokazuje czasem, iż to kryterium osoby ludzkiej bywa zarzucane lub lekceważone. Tym bardziej zatem istnieje potrzeba i konieczność przywrócenia jego fundamentalnego znaczenia, nie tylko w sferze funkcjonalności życia społecznego, ale również, a może przede wszystkim w kształtowaniu fundamentów relacji społecznych, od których funkcjonalność struktur społecznych w dużej mierze zależy. Człowiek, będący centralnym elementem przestrzeni społecznej, jest w stanie przezwyciężyć wszelkiego rodzaju problemy, które się w niej rodzą, o ile przyjmie fundament godności osoby jako podstawowe kryterium wartościowania etycznego.

Człowiek jako osoba jest również drogą respektowania godności każdej innej osoby. Dlatego w drugiej części niniejszego numeru podejmujemy tematykę relacji rodzinnych. Autorzy artykułów prezentują wyniki interdyscyplinarnej refleksji badawczej nad młodym pokoleniem w kontekście rodzinnym i z perspektywy rodzinnej.

Przyjęcie szacunku dla godności osoby jako podstawowej zasady etycznej oraz poszanowanie godności każdego człowieka jako podstawowej zasady życia społecznego stanowią czytelny znak racjonalności myślenia o człowieku oraz miarodajny wyznacznik jakości życia społecznego i wszelkich relacji społecznych. Urzeczywistnianie takiej wizji społeczeństwa, w którym te zasady będą respektowane i realizowane, jest nie tylko postulatem odpowiedzialnej pragmatyki życia społecznego, ale celem rzetelnej wiedzy służącej dobru człowieka i społeczności. Wyrażamy nadzieję, że temu celowi posłużą analizy badawcze zawarte w niniejszym, piętnastym już numerze „*Studia Socialia Cracoviensia*”.

redaktor naczelny
Ks. Michał Drożdż